

de l'any, cinc
arcelona.
s devocionals
úm. 8, edita
. XVIII, Edicions
la, dos volums,

EL CANO D'ALGINET, UN PATRIMONI CIVIL DESCONEGUT

Blai Palau
Escriptor

Abans de la devastadora riuada del Xúquer de 1982, que com tantes altres coses se l'endugué per davant, a la Casa de Comportes de l'Assut d'Antella, punt de partida i naixement de

El Cano. Foto: Neus Lozano Sanfèlix. Any: 2010.

la séquia Reial del Xúquer o del Rei, hi havia un rètol amb la inscripció següent:

«Le debo mis principios al rey don Jaime I,
al justo rey don Martín mi privilegio,
y la gloria de verme concluida
al monarca mayor Carlos III.»

Camp d'arròs; al fons, el Cano. Foto: I. Latorre Mendoza .
Any: 1957.

Dits referents històrics, marcats pels regnats d'aquests monarques, s'ajusten a la construcció d'aquest canal. De primer conegut com séquia d'Alberic, després com séquia d'Alzira, en acabant com *Acequia del Proyecto* i finalment amb el nom que té en l'actualitat. Aquesta canalització de les aigües del Xúquer –per tal de regar els camps dels

termes de diferents municipis de les comarques de la Ribera Alta, la Baixa i l'Horta Sud– compta amb un trajecte de 54 quilòmetres i rega la terra campa de 21 pobles en una extensió de més de 20 000 hectàrees, amb un paper decisiu en les zones que abasteix d'aigua de reg.

En síntesi, podem dir que la séquia Reial¹ es va construir en dues fases o trams:

La primera fase –que en el projecte inicial havia d'anar des d'Antella fins a Almussafes, i només va arribar fins Algemesí– va ser feta per iniciativa del rei Jaume el Conqueridor entre els anys 1258 i 1264, per tal de donar un impuls a la producció agrícola i crear una zona d'atracció per a nous colons cristians a les terres reials d'Alzira, que aleshores incloïa les d'Algemesí i les de Guadassuar.

Va ser construïda pel mestre d'obra Arnau Vidal i el mestre Bofill. El 1273 van crear-se les ordenances, per les quals s'havia

¹ Vegeu GUINOT, E. et alii (2000): *La acequia Real del Júcar. Camins d'Aigua 2. El patrimonio hidráulico valenciano*, València, pp. 16-27

de regir el nou canal. I pel que fa al seu finançament, l'assut i la séquia mare o canal principal anaren a càrrec de la hisenda reial, i la construcció dels braçals, les séquies secundàries i les filloles, a càrrec dels nous regants, per als quals també s'hi va fixar un pagament de sequiatge.

Vista del Cano. Foto: Neus Lozano Sanfèlix.
Any: 2010.

El 1404, el rei Martí I l'Humà va aprovar un privilegi per allargar la séquia fins a Almussafes, i així resoldre els problemes d'aigua en temps de sequera d'Alginet, Benifaió i Almussafes i, alhora, pal·liar els problemes d'abastiment que s'hi creaven per a la ciutat de València. Però no es va fer per la ferma oposició dels regants del primer tram, ja existent;

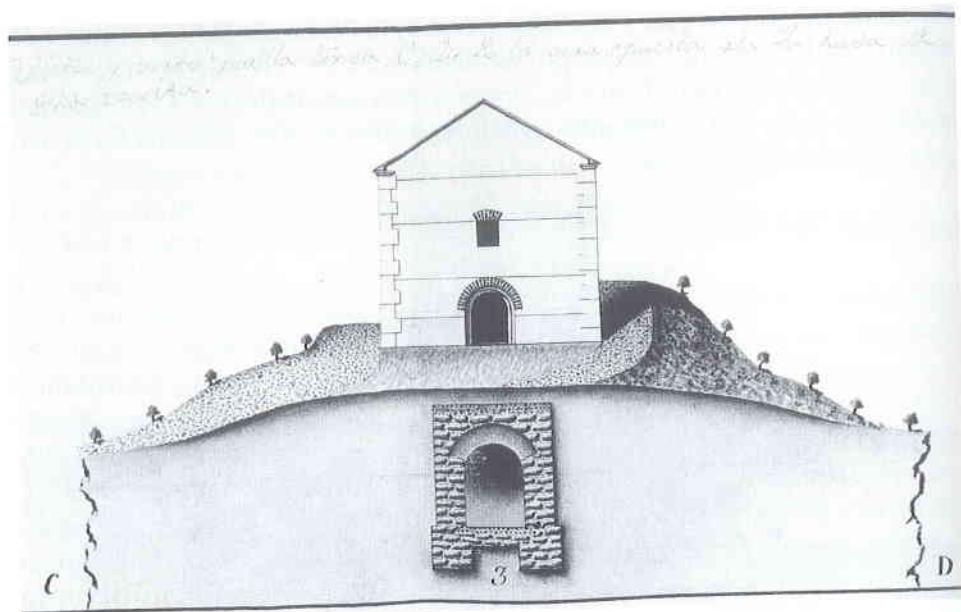
perquè aquests pensaven que podien perillar els seus regs.

La segona fase i última, que va des d'Algemesí fins a Albal, també coneguda aleshores com *Acequia del Proyecto*, va ser una de les obres hidràuliques més importants del segle XVIII, atès que va crear 80 000 noves fanecades de regadiu, repartides entre els termes dels pobles d'Alginet, Benifaió, Sollana, Albalat, Almussafes, Picassent, Alcàsser i Albal. Va fer-se per iniciativa del duc d'Íxer, o de Híjar, que la va finançar, i la va construir entre els anys 1760-1815, perquè el duc era senyor de Sollana i li interessava dur les aigües fins allí per poder regar els camps i augmentar les seues rendes, tot i que hagué de fer front als regants del tram inicial, els de la séquia d'Alzira, que continuaven oposant-se a l'ampliació. D'altra banda, el finançament d'aquesta segona fase l'estigueren pagant el nous regants fins a l'any 1945.²

El traçat i la canalització de la séquia Reial va realitzar-se per la zona esquerra del riu sense creuar-lo. Tot i això els seus constructors hagueren d'enfrontar-se amb els reptes que presentaven el fet d'haver de creuar dos corrents fluvials, amb els

² GUINOT, E. *et alii* (2000), *op. cit.*, p. 26.

Dibuix vista frontal.

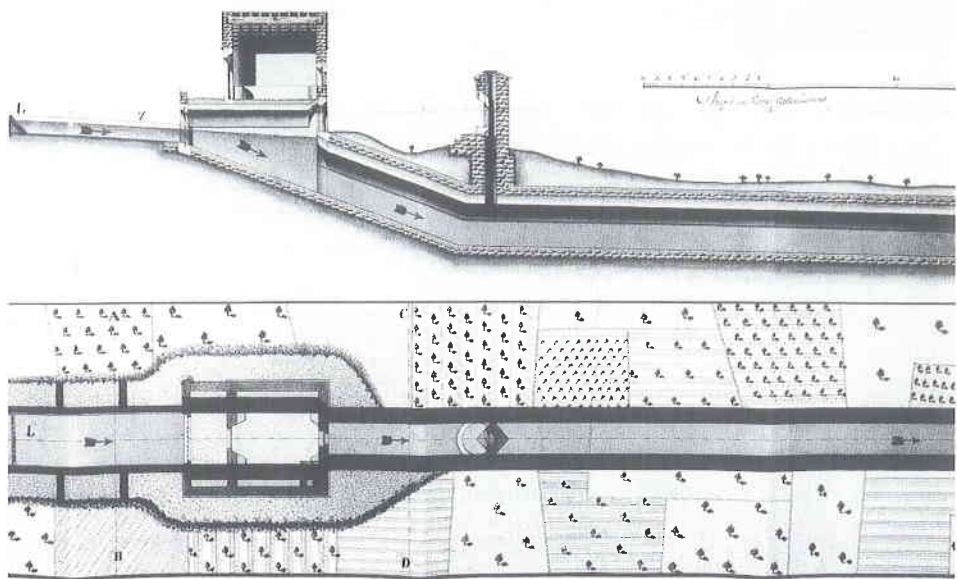
corresponents desnivells que calia salvar. Un, el primer, amb un cabal de curs més o menys regular, com és el del riu Magre, quan passa pel terme de Guadassuar, i l'altre el del barranc dels Algadins, que naix al terme d'Alginet, al faldar de la serra de Falaguera, amb avingudes o barrancades que puntualment poden ser molt fortes, com els alginetins dissortadament sabem.

Per a aquests problemes hi havia dues solucions: l'aqüeducte i el cano. És a dir, construir una conducció elevada sobre una estructura de pont, per on passaren les aigües canalitzades del Xúquer, com feien els romans amb els seus aqüeductes, o la conducció de l'aigua per una canalització subterrània anomenada cano o sífó.

I optaren pel cano, amb un excel·lent resultat, perquè en el cas del nostre poble, i després de més de dos segles de la seua construcció –exactament uns 230 anys–, encara funciona perfectament. El cano de Guadassuar es va fer en el primer tram i el d'Alginet, en el segon.

El Cano d'Alginet,³ que és el que ens ocupa, i va ser durant segles una de les obres principals del nostre patrimoni civil –l'altra seria, i molt més antiga, la séquia d'Alèdua– va ser construït al llarg de l'any 1780 i va costar de fer 80 000 reals d'aquell any,

³ Ítem, *op. cit.*, p.146-149.

Dibuix vista secció del sífó.

er, amb un
Magre, quan
els Algadins,
aguera, amb
molt fortes,

l'aqüeducte
a sobre una
alitzades del
ductes, o la
anomenada

ultat, perquè
segles de la
ara funciona
primer tram i

va ser durant
ni civil –l'altra
r construït al
d'aquell any,

una quantitat molt semblant a la que haguera costat de fer un aqüeducte, cosa que també va influir en la decisió d'optar per la solució del cano. Les obres començaren al febrer i acabaren el mes de novembre del mateix any.

La fàbrica del Cano és de rajoles, carreus, morter i té algunes parets llüïdes amb calç. Consta de tres parts: la casa del guarda, de planta quadrada i sobre una mota; dos respiradors, i la part subterrània del sífó: amb dues rampes, una per a l'entrada de l'aigua –que en principi tingué una reixa amb lloses de pedra i ara és de ferro, per tal de retindre elements en suspensió que puguen embussar-la– i una altra per a l'eixida. I, entre les dues, un tram central recte, com podem apreciar en la fig. 3. Té una llargària total de 170 m, una secció de 3 m d'amplària, 1,80 m d'alçària i la volta superior de la conducció, un arc de 0,40 m. Aquestes dimensions li donen un cabal de 10 m³ per segon.

Per tant, el Cano forma una part molt important, per la seua història i utilitat, del nostre patrimoni.

BIBLIOGRAFIA

- GUINOT, Enric/ SELMA, Sergi/ PERIS, Tomás/MARTÍ, Javier/
VERCHER, Salvador, dir.: Enric GUINOT (2000): *La acequia Real del
Júcar. Camins d'Aigua 2. El Patrimonio Hidráulico Valenciano*,
Conselleria d'Agricultura, Pesca i Alimentació, València.
- PERIS ALBENTOSA, Tomàs (1995): *La séquia Reial del Xúquer.
1258-1847*, en col·l. Quaderns d'Estudis Locals, núm. 4,
editorial Germania, Alzira.